

Kompromisser, kritik og kompositionskunst i uddannelse - En introduktion til Laurent Thévenots engagementssociologi

Mathilde Hjerrild Carlsen, Marie Larsen Ryberg og Magnus Paulsen Hansen

Uddannelsesinstitutioner har i de senere år udviklet sig på en måde, hvor nye modsætninger er opstået gennem sameksisterende værdier fra en række aktører om fx standarder for kvalitet, målstyring, kontraktstyring, men også praksisintegreret- og undersøgende undervisning, kreativitet og innovation. Disse modsatrettede værdier kan ses som strukturelle, men deres betydning for, hvordan professionelle engagerer sig i uddannelsesopgaven, er lokal og forskelligartet. Dette kalder på et fornyet perspektiv på de spændinger, der opstår, men også på anderledes redskaber til kritiske analyser. Denne artikel introducerer til den nyere og stigende populære *Engagementsociologi* og diskuterer dens bidrag til at begrebsliggøre aktuelle spændinger på uddannelsesområdet i dag. Artiklen skitserer engagementssociologiens kernebegreber og diskuterer teoriens bidrag til analysen af uddannelsesinstitutioner som kompromisanordninger og af professionelles arbejde som en investering af deres eget engagement i en særlig kompositionskunst.

Nøgleord: Uddannelse, Professionelle, Fransk pragmatisk sociologi, Engagement.

Hastigheden af reformer og antallet af aktører, der involveres i at sætte retningen for uddannelsesinstitutioners aktiviteter, er steget og udgøres af både offentlige, private og civilsamfund. Der er politiske ambitioner om kvalitetsstandarder for sikring af faglighed, stærke resultater i internationale test, konkurrenceevne, mål- og kontraktstyring, side om side med ambitioner om praksisintegreret undervisning, forskningsbaseret undervisning, kreativitet og innovation og omsorg for børn og unge. Denne situation rejser væsentlige spørgsmål om, hvordan vi, for det første, kan forstå uddannelsesinstitutioners rolle i at navigere i politiske beslutninger, der omfatter flere modsatrettede værdier, og for det andet, hvordan implikationerne for de professionelles arbejde kan forstås. Med afsæt i den franske pragmatiske *Engagementsociologi* diskuterer vi i artiklen, hvordan denne udvikling skaber spændinger, der berører menneskers engagement.

At pege på kompleksitet i uddannelse er ikke nyt, men den stigende populære engagementssociologi tilbyder en ny og produktiv indgang til at forstå implikationerne af denne kompleksitet. Det særlige ved engagementssociologien er dens unikke begreb om engagement. Engagementsbegrebets bidrag til uddannelses-

forskning består for det første i at muliggøre analyser af uddannelsesinstitutioner som kompromisanordninger (*compromising devices*) mellem flere værdier. For det andet åbner det blikket for de investeringer, som mennesket må gøre af sit eget engagement for igennem en særlig kompositionskunst (*art of composition*) at kunne koordinere sine handlinger med andre. Her er en væsentlig pointe, at engagementssociologien omfatter både offentlige måder at engagere sig på fx i en debat, såvel som det nære personlige engagement. Engagementssociologien bidrager dermed til at forstå både uddannelsesinstitutioners virke og professionelle praksis. Den muliggør undersøgelser af, hvordan politiske beslutninger spiller ind i en institutionel hverdag befolket af professionelle, børn og unge med vægt på at forstå de spændinger, det skaber i praksis, og de investeringer af menneskers eget engagement, det indebærer.

En aktuell modsætning, der hjemsøger uddannelse i dag, vil være vores gennemgående eksempel i udfoldelsen af engagementssociologiens analytiske potentiale: På den ene side har en række initiativer det tilfælde, at de dyrker åbenhed og udforskning. Det ses fx i politiske beslutninger om, at uddannelsesinstitutionerne skal åbne sig mod omverdenen for at arbejde eksperimenterende og skabe fornyelse (Danmarks Evalueringsinstitut, 2018a, 2018b; KL, 2015; Folkeskoleloven, 2013), skabe praksisfaglig undervisning, have samarbejder med eksterne parter om fx mesterlæreforløb og praktikker (Styrket Praksisfaglighed, 2019; Regeringen, 2019, 2023), samt forskningsbaseret undervisning, kreativitet og innovation (se fx Jensen & Damsholt, 2023). På den anden side har uddannelsesinstitutionerne i Danmark i de seneste årtier samtidig været præget af styring gennem planlægning og mål, hvilket ses i udbredelsen af test og prøvesystemer, resultatstyring og kontraktstyring i bølgen af New Public Management styringsredskaber. I folkeskolen sås dette eksempelvis i indførelsen af kvalitetsrapporter og nationale test (Folkeskoleloven, 2006; Styrket evaluering og anvendelse af nationale test, 2005), og i de videregående uddannelser i akkrediteringssystemer og i internationaliserings- fremdrifts- og dimensioneringsreformer (Brøgger et al., 2023; Wright, 2021).

Uddannelsesforskning i Danmark har kastet lys på de betingelser, som modsatrettede ambitioner for uddannelsesområdet udgør for de professionelle (fx Bergmann, 2022; Carlsen, 2020; Kristensen, 2017; Moos, 2019; Pors, 2016; Ryberg et al., 2022; Sarauw et al., 2023; Sauzet, 2019; Ulriksen & Nejrup, 2021; Wright et al., 2020). Forskning har beskrevet, hvordan organiseringen af uddannelsesinstitutionerne domineres af en neoliberal styring, der undertrykker andre ambitioner og etablerer uddannelsesinstitutioner som værktøjer til videreførelse af neoliberale ideer eller konkurrencestaten (Kristensen, 2017; Moos, 2019; Sarauw et al., 2023; Wright et al., 2020), Pedersen, 2011). Med et mere udtrykt fokus på praksis udpeger anden forskning dilemmafyldte betingelser for de professionelle, når politiske beslutninger om åbenhed, innovation og kreativitet kolliderer med en målorienteret styring af skolen og overlader kompleksiteten til de professionelle (fx Bergmann, 2022; Carlsen, 2015; Pors, 2016; Ryberg,

2022). Fælles for disse studier er en interesse i kompleksitet, fx en kompleksitet af værdier, diskurser eller systemer, og i at vise, hvordan den kan skabe dilemmaer, paradokser og konflikter. Engagementssociologien deler denne interesse i uddannelsesinstitutionernes kompleksitet, men, som vi vil vise i artiklen, åbner den særligt blikket for, hvordan kompleksitet udfolder sig i prøvende situationer af spændinger mellem flere engagementsregimer, og for at udforske de investeringer af menneskers eget engagement, der sættes på spil.

Engagementssociologien er en sociologi med fokus på spændinger og på de besværligheder, mennesker møder, når de skal koordinere deres samvær i en verden af modsatrettede værdier og interesser. Uddannelsespolitiske ambitioner i dag indebærer væsensforskellige og vanskeligt forenelige krav til det menneskelige engagement både fra voksne professionelle og børn og unge, hvor vi i denne artikel fokuserer på engagementssociologiens bidrag til at forstå de professionelle engagement. Med sit samtidige fokus på omgivelser og materialitet tilbyder engagementssociologen et fornyet blik på menneskelig handling, der bidrager til at forstå, hvordan de professionelle medierer mellem modsætningsfyldte ambitioner gennem en særlig 'kompositions-kunst'.

Den relativt nye engagementssociologi er blevet genstand for stor opmærksomhed i de senere år. I 2016 blev et udvalg af engagementssociologiens forfader Laurent Thévenots artikler udgivet på dansk (Hansen, 2016a), og inden for især de seneste 10 år er engagementssociologien anvendt i analyser af en række velfærdsområder også i Danmark (fx Blok, 2020; Blok & Meilvang, 2015; Carlsen, 2020, 2022; Carlsen & Højlund, 2022; Grubb & Frederiksen, 2022; Hansen, 2016a, 2019, 2023; Hansen et al., 2023; Højlund & Espersen, 2023; Ryberg, 2023a). På uddannelsesområdet, hvor den franske sociolog Pierre Bourdieu ellers har sat store aftryk, har især Luc Boltanski og Laurent Thévenots fælles banebrydende arbejde (1991) fået bevågenhed (Imdorf & Leemann, 2023; Steensen, 2022), og i de seneste år har også Thévenots nyere engagementssociologi vakt interesse som et relevant bud på at forstå sociale og politiske problematikker inden for uddannelse (Carlsen, 2020, 2022; Dahmen, 2021; Fürst & Nylander, 2023, Gorur m.fl. 2024, Smepllass m.fl. 2024).

Vi indleder artiklen med kort at udfolde kernebegreberne i engagementssociologiens begrebsunivers. Derefter følger to afsnit, der diskuterer engagementssociologiens bidrag til at forstå uddannelse i dag. Først diskuteres dens bidrag til at forstå organisering af uddannelse i afsnittet 'Uddannelsesinstitutioner som kompromisanordninger'. Dernæst diskuterer vi engagementssociologiens bidrag til at begrebsliggøre de professionelle arbejde som et spørgsmål om at udøve kompositions-kunst i afsnittet 'De professionelle kompositions-kunst'. Artiklen afsluttes med en samlet perspektivering af engagementssociologiens fremadrettede bidrag til uddannelsesstudier.

Engagementet og engagementsregimer

To af Bourdieus nytænkende og dristige tidligere elever udgav i 1991 bogen *De la justification* (Boltanski & Thévenot, 1991). Luc Boltanski og hans 10 år yngre kollega Laurent Thévenot var nytænkende, fordi bogens begrebsunivers gav anderledes måder at forstå moderne samfundsinstitutioner og socialt liv og blev afsat for dannelsen af en ny teoretisk sociologisk retning: fransk pragmatisk sociologi. De var dristige, fordi deres arbejde omend inspireret af Bourdieu også brød med flere af hans grundantagelser om magt, social orden og menneskers (begrænsede) kritiske kapaciteter. I forlængelse af sit fælles arbejde med Boltanski¹, udviklede Laurent Thévenot *Engagementsociologien* – en sociologi der igennem de seneste 20 år er blevet stadig mere udbredt (Thévenot, 2006).

Begrebet *engagement* i engagementssociologien ligner den dagligdags brug af ordet – og så alligevel ikke. Ordet engageret bruges på dansk ofte synonymt med entusiastisk, dedikeret eller motiveret, og som noget en person kan være i højere eller lavere grad, eller have mere eller mindre af. Det gælder også i undervisning, når elever og studerendes engagement knyttes til dedikation og motivation. Engagement i Thévenots sociologi skal dog mere forstås som det at engagere sig i noget, som har værdi for den, der engagerer sig. Engagementsociologien er derfor ikke optaget af, hvor stort et engagement mennesker har, men derimod, *hvordan* og i *hvad* de engagerer sig.

Engagement er en investering, og begrebet om engagement refererer til de investeringer, som mennesker gør for at sikre koordination med sig selv og deres omverdenen og til de prøvelser, mennesker møder i den koordination (Hansen 2023, s.1). Engagementet knytter sig først og fremmest til individets forhold til sig selv. Men da engagement sker i og igennem individets omgivelser, er der ofte et socialt aspekt i engagementet, som handler om at koordinere sit engagement med andres engagementer.

Engagementet i noget, der har værdi, beskriver Thévenot som 'goder' (Thévenot, 2011, s. 1, 2016b). Som vi vil vise, er der stor variation i disse goder fra moralske og politiske ideer om, hvordan samfundet bør indrettes, til helt hverdagsagtige og intime spørgsmål om at få noget til at virke og hvad der føles rart.

Lad os nu se nærmere på selve engagementsregimerne for at kunne diskutere, hvordan deres begrebsliggørelse bidrager til at forstå uddannelse i dag. Der findes ifølge engagementssociologien, baseret på empiriske analyser, fire forskellige engagementsregimer: retfærdiggørelsens, planens, det familiære og det eksplorative engagementsregime (Thévenot, 2011, 2016b). Denne pluralitet betyder, at mennesker må engagere sig i disse forskellige måder at agere på og skifte imellem dem. Flerheden af engagementsregimer betyder også, at der kan opstå sociale situationer, hvor ét engagementsregime kan blive dominerende, mens andre undertrykkes.

¹ *De la justification* har inspireret til adskillige studier af værdikonflikter og kritikens rolle heri. For overblik over danske studier se Sørensen et al., 2021.

Retfærdiggørelsens engagementsregime: I det sociale liv bruger vi mennesker mange kræfter på at skabe legitimitet om, hvorfor vi handler eller mener, som vi gør. Det ses blandt andet, når vi argumenterer for noget eller forklarer os. Det gør vi ifølge engagementssociologien ved at referere tilbage til nogle anerkendte generaliserede værdier og konventioner. Det *gode*, som mennesker opnår ved at engagere sig i retfærdiggørelse, er kvalificering til deltagelse i det fælles gode, eller med andre ord anerkendelse ift. fælles konventioner. Det var netop menneskers måder at retfærdiggøre sig på, som Boltanski og Thévenot studerede i deres arbejde med bogen *De la justification* (Boltanski & Thévenot, 2006 (1991)). Men der findes ifølge Thévenot også andre former for social koordination end denne offentlige og ofte sprogligt forankrede måde at koordinere det sociale liv (Thévenot, 2016b, s. 183).

Planens engagement: Det mest udbredte engagementsregime – der er så almindelig, at det virker som normal handling – er planens engagementsregime. Planens engagement betegner den form for handling, der kan genkendes i det rationelle og autonome individ, der gennem planlægning projicerer sig selv ind i fremtiden og styrer sine handlinger. Planens engagement gør det muligt for mennesker at opstille mål og agere for at indfri dem. Det *gode*, man som menneske opnår ved at engagere sig på den måde, er da også den tilfredsstillelse, der er i at lykkes med at kunne udøve en vilje og nå mål – både for sig selv og i det sociale liv (Thévenot, 2016, s. 183). Det er planens engagement, der appelleres til med fx social- og sundhedspolitiske reformer, der søger at effektivisere gennem standardisering (Thévenot, 2016a, s. 221). På uddannelsesområdet ses arrangementer, der understøtter planens engagement fx i udbredelsen af test og prøvesystemer.

Det familiære engagement: Meget anderledes end planens målorienterede engagement er det familiære engagement. Her er tale om et nært engagement, der bygger på individets gradvise tilpasning med omgivelserne over tid, som vi kender det fra vaner og rutiner. Til forskel fra planens engagement, som er fremtidsorienteret, kræver det familiære engagement en fortid – en tid, hvor man har tilpasset sig og vænnet sig til omgivelser, ting og mennesker. I et gensidigt familiært engagement bygger relationen på tillid og omsorg. Det unikke *gode*, som dette engagement tilbyder, er ubesværelighed – fx den lethed, der kommer af at kende noget og hinanden godt og opnå en rutine i sine handlinger (Thévenot, 2016b, s. 183). Det familiære engagement er derfor også et engagement, der er svært at verbalisere og gøre synligt i en debat (Thévenot, 2020). Det har den konsekvens, at selvom denne form for engagement er væsentlig i menneskers sociale liv, er den også langt vanskeligere at få øje på end fx planens målstyret engagement. Det arbejde, som professionelle lægger i at investere i dette engagement fx i omsorgsarbejde, er af den grund et mere usynligt arbejde.

Det eksplorative engagement: Det fjerde og sidste engagementsregime er det eksplorative engagement, hvor *godet*, som engagementet giver, er opstemtheden

ved at opleve nyt (Thévenot, 2011, s. 51). Fx når vi møder nye mennesker, og når vi bliver præsenteret for nye billeder, ting og ideer. Det er et engagement, der i uddannelse kan ses i undersøgende arbejde. I dag synes digitale medier at fremme dette engagement ved at tillade konstant nye visuelle elementer at dukke op (Auray & Vétel, 2013, s. 181–182). Ligesom det eksplorative engagement også er fremtrædende i tværgående arbejdsformer, hvor man som medarbejder kontinuerligt mødes med nye og ukendte samarbejdspartnere på tværs for at innovere, udvikle og inspirere hinanden (Carlsen 2020, s. 105-106). Det eksplorative engagement adskiller sig markant fra det familiære ved at være kendetegnet ved en stræben efter det endnu ukendte. Det eksplorative engagement adskiller sig også fra planens engagement, fordi en person i et eksplorativt engagement ikke søger en sikker og funktionel måde at nå et fastsat mål, men derimod søger overraskelsen ved det nye.

Tabel 1. Oversigt over Laurent Thévenot's fire engagementsregimer

ENGAGEMENTS-REGIMER	Det familiære engagement	Planens engagement	Det eksplorative engagement	Retfærdiggørelsens engagement
Gode	Ubesværethed	Opnået plan	Begejstring	Deltagelse i det fælles gode
Engageret realitet	Personligt tilpasset	Funktionelt	Overraskende	Kvalificerende
Gensidigt engagement	Omsorgsfuldt, venligt	Fælles projekt, kontrakt	Legende	Legitim konvention
Hjælpe andre for at de engagerer sig	Tage sig af andre, udvise hjælpsomhed	Bestyrke sin vilje, indgyde tillid til sit projekt	Inspirere, være anderledes	Forberede dem til den offentlige kvalifikation
Engagementets to sider: tillidsfuld hvile, pinefuld tvivl	Rutinemæssigt/ Famlende	Normal/ Uvis	Begejstret/ distanceret	Retfærdiggjort/ kritisk

(Tilpasset ud fra Thévenot 2014 og Thévenot 2016c)

En vigtig pointe er, at de flere mulige engagementsregimer kan skabe spændinger i det sociale liv, fordi de skaber grobund for tvivl om hvilket engagement, der skal gælde i en given situation. Engagementsregimerne kan udfordre hinanden, og enkelte regimer kan blive dominerende, mens andre kan kollapse. Hvilket engagementsregime, der manifesterer sig i en given situation eller lykkes med at udbrede sig institutionelt, er et empirisk spørgsmål, og engagementssociologien lægger da også op til empiriske analyser baseret på fx interviews og etnografisk feltarbejde (se fx Carlsen 2020; Dahmen 2021; Fürst og Nylander 2023;

Smeplass m.fl. 2024). Engagementssociologien adskiller sig her fra Bourdieus grundlæggende interesse i reproduktion gennem individers habitus, der underbevidst disponerer dem til en bestemt adfærd (fx Bourdieu & Passeron, 1990). Det betyder ikke, at mennesker ifølge engagementssociologien vælger deres principper, som var det en buffet, men at virkeligheden oftest indeholder flere modsatrettede værdier og goder, som vi konfronteres med at skulle håndtere. Her taler Thévenot om, hvordan mennesker lever i en *engageret virkelighed*, der understøtter og formaterer engagementet (Thévenot, 2002, 2016b, s. 187). Ideen om en engageret virkelighed kan ses som et ekko af det, den franske filosof Michel Foucault kalder dispositiver (Foucault, 1980; Silva Castañeda, 2014). I undervisningssammenhænge vil man for eksempel kunne se det i undervisningsmiljøet og de undervisningsmaterialer, der bruges, fx indretningen af undervisningsrummet og brugen af eksterne læringsmiljøer. Men hvor disse studier har fokus på at afdække selve dispositiverne og deres styringsrationaler, har engagementssociologien fokus på, hvordan menneskers pragmatiske engagement med disse udspiller sig (Hansen, 2016b). Ydermere vil engagementssociologien insistere på, at den 'engagerede virkelighed' ikke er homogen (fx neoliberal eller konkurrencestat), men sammensat af flere moralske goder og engagementsregimer. Engagementssociologien har også fælles træk med John Deweys amerikanske pragmatiske projekt i dens samtænkning af anordninger i et miljø og menneskelig handlen og tænkning. Hvor Dewey imidlertid var interesseret i at pege på potentialerne i en særlig organisering af skolen og elevernes arbejde som velegnet for et liberalt demokrati (Dewey 1961 [1899]; Dewey, 2007 [1916]; Ryberg, 2023a), har engagementssociologien interesse i at kortlægge, hvordan forskellige sameksisterende engagementsregimer giver anledning til værdimæssige spændinger, konflikter og tvivl.

Et sidste væsentligt aspekt af engagementsbegrebet er, at ethvert engagement har *to sider: tillidsfuld hvile og pinagtig tvivl*. Thévenot beskriver også dette som, at mennesker i en tillidsfuld hvile med *lukkede øjne* kan læne sig ind i et engagementsregime, eller modsat at de med *åbne øjne* ser det gode, der samtidig bliver ofret (Thévenot, 2016b, s. 187). Engagementssociologien sætter dermed moralsk-politiske spørgsmål på spil en særlig måde: Hvis ét engagement dominerer menneskers måde at engagere sig i en social situation, undertrykker det samtidig godet ved en anden måde at engagere sig – en undertrykkelse, der ikke bare skaber ubehag og forlegenhed, men også kan være kilde til alvorlig ydmygelse for det enkelte menneske (Thévenot, 2014, s. 15). Det skaber ifølge engagementssociologien grundlag for tvivl, og hvor Bourdieu var interesseret i at synliggøre de *bagvedliggende* faktorer, der disponerer handlen og ulighed, er engagementssociologien altså optaget af at synliggøre menneskers *egne* tvivlende og kritiske måder at forholde sig til den verden, de er omgivet af. Betonningen af tvivl og kritik i engagementssociologien giver således blik for de dynamikker og spændinger, der er følger med, når mennesker konfronteres med en verden af modsatrettede værdier fx i deres professionelle arbejde.

Uddannelsesinstitutioner som kompromisanordninger

Thévenot har ikke et egentligt begreb om uddannelse eller om læring, men engagementssociologiens bidrag til undersøgelser af uddannelsesfeltet kan forstås gennem dens fokus på, hvordan uddannelsesinstitutioner kan give plads til bestemte engagementsregimer, mens andre fortrænges og ofres. Organisationer er i et engagementssociologisk lys kompromisanordninger (*compromising devices*) (Thévenot, 2001, s. 412). Det betyder, at uddannelsesinstitutioner er sammensatte organisationer, hvor flere engagementsregimer står i forhold til hinanden og afkræver handling, der tilvejebringer kompromisser. I praksis er det de professionelle, der må skabe disse kompromisser. Med engagementssociologiske analyser træder uddannelsesinstitutioner altså frem som lokale organisationer præget af usikkerhed, spændinger og sammensatte arrangementer – hvor det materielle spiller ind på, hvordan mennesker engagerer sig. Det er en væsentlig pointe, at det ifølge engagementssociologien ikke kan identificeres a priori, hvad der dominerer. Det må observeres igennem de materielle arrangementer og aktørernes handlinger og erfaringer.

Igennem situerede analyser rettes blikket mod det lokale arrangement af undervisning, dets omgivelser og materialitet, herunder fx styringsteknologier i form af test, prøver og eksamensformater eller fx undervisningsteknologier som kreativitets- og innovationsprocesværktøjer. Her vil materialitetens og teknologiernes betydning studeres gennem analyser af menneskers handlinger i relationen med disse omgivelser og sætte fokus på de dilemmaer, tvivl, konflikt og kritik, som handlingerne afspejler. Vigtige studier har de senere år undersøgt udbredelsen af mål- og styringsteknologier og peget på de iboende betingelser i disse teknologier (Brøgger et al 2023; Wright et al 2020; Moos 2019). I tråd med disse studier argumenterer Thévenot for, at måle- og evalueringsteknologier har opnået en plads i styring af uddannelse i dag, der er uden fortilfælde (Thévenot 2024). En sådan dominansposition kan imidlertid i engagementssociologiens lys altid udfordres i konkrete situationer og 'sættes på prøve', eller med andre ord kan den udsættes for kritik (Thévenot 2014). Den udbredelse af neoliberale politikker i uddannelse, som også er blevet grundigt undersøgt internationalt (se fx Ball & Grimaldi, 2022; Verger et al., 2016), vil i en engagementssociologisk tilgang ses i tæt sammenhæng med et blik på aktørers egne kritiske praksisser, som fx i danske Thévenot-inspirerede analyser af folkeskolelæreres kritik af test og prøver (se fx Steensen, 2022, Carlsen 2020). Helt centralt i engagementssociologien er derved dens antagelse om menneskers kritiske kapaciteter (Hansen, 2016b).

Eksempelvis udfolder et studie af et dansk universitet en sådan kritisk praksis, der tegner sig, når flere universitetsundervisere i deres arbejde med at eksperimentere med forskningsbaseret undervisning fravælger eller nedtoner eksamen og beskriver det som noget, der står i vejen for at få de studerende til at arbejde forskningslignende og undersøgende (Ryberg 2023b). Umiddelbart kunne

undervisernes fravalg af eksamen ses som et udtryk for, at disse undervisere ikke var i stand til at tilrettelægge eksamen, så den understøtter et undersøgende mål. Med engagementssociologien kan vi få øje på, at underviserne ved at fravælge eksamen handler for at bevare godet ved det eksplorative engagement hos de studerende, hvor de kan begejstres over at udforske og opdage noget nyt. Undervisernes fravalg af eksamen kan dermed ses som handlen i en spændingsfyldt situation mellem to engagementsregimer, og som en kritisk praksis, der rummer et forsøg på at nedtone planens regime, hvor studerende engagerer sig på en funktionel måde med fokus på deres eksamen i slutningen af kurset.

En engagementssociologisk analyse af uddannelsesinstitutioner har øje for, at uddannelsesinstitutionerne udgør anordninger, der lokalt skaber bestemte kompromisser, hvor nogle værdier får plads, mens andre ofres. Tilgangen sætter fokus på materialitet og omgivelserne, herunder fx styringsteknologier, samt de engagementer, som de understøtter, samtidig med at den betoner menneskers konfrontation med og arrangement af omgivelserne. Det betyder også, at begrebet om professionalisme er iboende moralsk og politisk omstridt og rummer en indre dynamik, hvor det hele tiden kan kritiseres, genforhandles og justeres (Blok 2020:130). Organisationer er hjemsted for flere værdier, og midt i dem står underviseren, som også kommer med et sæt værdier. Engagementssociologien peger derved også på den kritiske kraft, der ligger i at læringsituationer kan arrangeres mellem flere værdier, der ikke er givet a priori eller automatisk reproduceres.

De professionelles kompositionskunst

Den kompleksitet, som affødes af samtidige modsatrettede værdier i uddannelse, skaber dilemmaer og tvivl hos de professionelle. Så hvad gør de professionelle ved den kompleksitet, når de møder den? Engagementssociologien tilbyder en vej til at sætte spot på, hvordan de professionelle i praksis handler imellem flere engagementsregimer. Ikke mindst tilbyder den en forståelse af de investeringer og ofre, de professionelle bærer i en dagligdag, hvor flere engagementsregimer står i en kritisk spænding med hinanden. De professionelles rolle i uddannelse kan med engagementssociologien udforskes som en vanskelig kompositions-kunst (*art of composition*) (Thévenot, 2011, p. 58), hvor den professionelle medierer mellem flere engagementsregimer.

De professionelles kompositions-kunst beskriver Thévenot som det fineste, dygtigste og mest prøvende aspekt af de professionelles arbejde (Thévenot, 2011, s. 58). Denne vanskelige opgave udfolder Thévenot i sin beskrivelse af de professionelle som mediatorer (ibid., s. 57). Afsættet er Bourdieus beskrivelse af professionelle som intermediatorer, der står i en position imellem samfundets dominerende og dominerede klasse. Thévenot ønsker at fremhæve en anden form for fordringer i de professionelles arbejde og understreger, at de professionelle i deres arbejde må mediere mellem en kompleksitet af modstridende

engagementsregimer. Med Thévenots tilgang betones de professionelle som aktive, autoriserede og kritiske aktører i de processer, der følger med ændrede styringsvilkår (Blok, 2020, s. 131). De professionelle må tackle ikke bare en kamp mellem klasser i bourdieusk forstand, men mellem forskellige måder at engagere sig på – og dermed mellem forskellige goder.

Som det fx er vist på folkeskoleområdet, rummer den politiske indførelse af 'åben skole' et paradoks mellem at skulle være åben for omverdenen, fordi den udgør en anderledes virkelighed end skolens, og en ambition om, at denne virkelighed skal indordne sig skolens læringsmål – et paradoks der i praksis overlades til de professionelle at håndtere (se fx Bergmann, 2022). Med engagementssociologien vil en analyse udfolde de engagementer politiske beslutninger indebærer, at de professionelle mobiliserer, og de investeringer og ofre, de professionelle foretager i håndteringen af et sådant paradoks. En central pointe er her, at modstridende værdier, som fx innovation og standardisering godt kan sameksistere på et diskursivt niveau - eksempelvis i politiske beskrivelser af visioner for uddannelse. Imidlertid er det ganske anderledes sværere for professionelle i praksis at skifte mellem flere engagementer, fx et planens og et eksplorativt engagement, eller skabe situationer, hvor elever og studerende skal foretage disse skift.

Lærere og skolelederes arbejde i spændingsfeltet mellem innovation og målstyring i folkeskolen er undersøgt i en analyse af engagementer (Carlsen 2015). Studiet viser, hvordan skoleledere forsøger at løse læreres dilemmaer mellem et eksplorativt engagement i innovationsarbejde og krav om gode eksamensresultater, der kræver et planens engagement. Det gør de ved at udvikle egne eksamensformer og ved at påtage sig risikoen for eventuelt dårlige resultater i standardiserede test over for kommunen og forældre (ibid.). Professionelles vanskelige arbejde med at mediere mellem forskellige engagementer er også vist i et studie af et forløb for unge i såkaldte 'Motivational Semesters' i Schweiz (Dahmen 2021), hvor de professionelle i situationer suspenderer ellers gældende sanktioner og forlader planens engagementsregime til fordel for et familiært engagement for at kunne opbygge en relation til den unge. Samtidig er de professionelle i konstant fare for at komme for tæt på den unge, hvilket anses som et brud på deres professionalisme (ibid.). Uundgåeligt ofrer de professionelle dermed også noget og sætter sig selv på spil i situationen ved at vige fra de gældende regler.

En engagementssociologisk tilgang sætter spot på spændinger i uddannelse ikke alene som betingelser, hvis iboende karakterer kan afdækkes, men som situationer hvor de professionelle også investerer (og ofrer) et eget engagement i deres arbejde. Udviklingen på uddannelsesområdet de senere år, kan i dette lys ses som et spørgsmål om, at professionelle skal tackle spændinger mellem flere engagementsregimer, eksempelvis mellem det eksplorative og planens engagementsregime, der knytter sig at skulle arbejde innovativt og undersøgende og

samtidig målstyret. At undersøge de professionelle som mediatorer handler om at rette blikket mod situationer, hvor moderne uddannelsesinstitutioner kræver af de professionelle, at de engagerer sig på flere måder i deres arbejde og må udøve en vanskelig kompositionskunst.

Afslutning

Med sit unikke begreb om engagement giver engagementssociologien et blik for menneskelig handlen som et spørgsmål om, hvilke goder der er på spil for den, som engagerer sig. Engagementssociologien inkluderer et blik for omgivelserne og de materielle anordninger, der muliggør eller hæmmer menneskers engagementer, og dermed potentielle læring. Undervisningsmiljøer, eksamensformer og undervisningsmaterialer kan ses som eksempler på en sådan disponeret omverden, der kan bidrage til at stabilisere eller bryde med bestemte engagementsregimer og de goder, som hvert engagementsregime tilbyder.

Moderne styringsteknologier som test og målstyring har i dag fået en hidtil uset plads i uddannelse. De står imidlertid ikke alene, men side om side med andre ganske anderledes værdier om fx praksisnær læring, innovation, kreativitet og omsorg for børn og unge. De professionelle i nutidens uddannelsesinstitutioner, der i det daglige arbejder med børnene og de unge, arbejder derfor ikke bare i en kompleks, men i en 'engageret' virkelighed, der er sammensat af flere moralske goder og hensyn.

Til uddannelsesforskningen bidrager engagementssociologien med en analyseramme til at udforske uddannelsesinstitutioner som kompromisanordninger, hvor flere engagementsregimer støder sammen eller sameksisterer i lokale kompromisser. Den baner vejen for situerede analyser af uddannelsesinstitutioner, som institutioner der ikke automatisk reproducerer bestemte diskurser eller værdier. Blikket rettes mod omgivelser og materialitet, som fx styringsteknologier, der kan fremme bestemte måder at engagere sig, men som også kan undertrykkes i konkrete arrangementer af undervisningen. Her giver engagementssociologien mulighed for at studere, hvordan bestemte måder at engagere sig finder fodfæste eller kommer under pres og forhandles lokalt i uddannelsesinstitutioner.

Engagementssociologen åbner for at undersøge de professionelle arbejde med at agere i et kompleks af værdier som en vanskelig kompositionskunst. De professionelle arbejde sker i engagementssociologiens lys i spændinger mellem planlægning i planens engagementsregime, det familiære engagementsregimes omsorg, det eksplorative regimes udforskning af det nye og retfærdiggørelsens regimes krav om at skulle stå på mål for egen professionalisme. Samtidig er ethvert engagement en personlig investering, og de professionelle eget engagement er på spil. Med engagementssociologien får vi dermed øje på de spændinger, der tegner sig i børns, unges og de professionelle engagementer i uddannelse, hvor

vi ser, hvad der opnås, og hvad der må ofres, og også hvordan det kunne være anderledes.

Væsentligt for at forstå uddannelse i dag er situerede analyser af magtforholdet mellem de flere værdier, der søger at manifestere sig i uddannelse. Institutionaliseringsprocesser og politik foregår i et engagementssociologisk lys ikke kun i særlige politiske arenaer, men udspiller sig i lokale situationer og har individuelle konsekvenser. Her er magtforhold og dominans ikke givet a priori, men må observeres i aktørernes handlinger og erfaringer. Derfor er præmissen også, at nogle værdiers dominansposition over andre til stadighed kan udfordres, betvivles og udsættes for kritik. Dermed bliver det muligt at forstå uddannelse igennem analyser af konflikter og kompromisser mellem de værdier, der søger at manifestere sig, i tæt sammenhæng med et blik på de professionelle og børns og unges handlinger, kritiske praksisser, ofre og investeringer af eget engagement.

Mathilde Hjerrild Carlsen, Postdoc, Institut for Organisation, CBS, og Naturvidenskabernes Hus

Marie Larsen Ryberg, Adjunkt, Institut for Naturfagenes Didaktik, Københavns Universitet

Magnus Paulsen Hansen, Lektor, Institut for samfundsvidenskab og erhverv, Roskilde Universitet

Litteraturliste

- Auray, N., & Vétel, B. (2013). L'exploration comme modalité d'ouverture attentionnelle. Design et régulation d'un jeu freemium. *Réseaux*, 6(n*182), 153–186.
- Ball, S. J., & Grimaldi, E. (2022). Neoliberal education and the neoliberal digital classroom. *Learning Media and Technology*, 47(2), 288–302.
- Bergmann, R. (2022). Kommunal facilitering af samskabelse i den åbne skole. *Lederliv*, 2, 1–26.
- Blok, A. (2020). En overset professionsteoretiker: Laurent Thévenot. *Tidsskrift for Professionsstudier*, 16(31), 128–133.
- Blok, A., & Meilvang, M. L. (2015). Picturing Urban Green Attachments: Civic Activists Moving between Familiar and Public Engagements in the City. *Sociology*, 49(1), 19–37.
- Boltanski, L., & Thévenot, L. (1991). *De la justification. Les économies de la grandeur*. Gallimard.
- Boltanski, L., & Thévenot, L. (2006 (1991)). *On Justification. Economies of Worth*. Princeton University Press.
- Bourdieu, P., & Passeron, J.-C. (1990). *Reproduction in Education, Society and Culture*. Sage Publications Ltd.
- Brøgger, K., Degn, L., & Smedegaard Bengtsen, S. (2023). Danish University Governance and Reforms Since the Millennium: The Self-Governing University Between State and Institutions, the National and the Global. *Scandinavian Journal of Public Administration*, 27(1), 9–28.
- Carlsen, M. H. (2015). Ledelse af innovation i skolen. In H. Bjerg & N. Vaaben (Eds.), *At lede efter læring: Ledelse og organiseringer i den reformerede skole* (pp. 339–355). Samfundslitteratur.
- Carlsen, M. H. (2020). *Ledelse af engagementer. En undersøgelse af samarbejde mellem folkeskoler og virksomheder i Danmark*. Copenhagen Business School.
- Carlsen, M. H. (2022). Familiar strangers: Managing engagements in public-private partnerships in education. *Nordic Journal of Studies in Educational Policy*, 8(2), 119–132. <https://doi.org/10.1080/20020317.2021.1950329>
- Carlsen, M. H., & Højlund, H. (2022). Familiaritet i samskabelse. *Lederliv - Inspiration Til Livet Som Leder*, 2(Forår 2022), 1–24.
- Dahmen, S. (2021). *Regulating transitions from school to work. An institutional*

- ethnography of activation work in action*. Bielefeld University Press.
- Danmarks Evalueringsinstitut. (2018a). *Skolernes samarbejde med erhvervslivet*.
- Danmarks Evalueringsinstitut. (2018b). *Åben skole – en kortlægning af skolernes samarbejde med omverdenen*.
- Dewey, J. (1961 (1899)). *The School and Society*. University of Chicago Press.
- Dewey, J. (2007 (1916)). *Democracy and Education*. The Echo Library.
- Folkeskoleloven, Pub. L. No. LBK nr 1195 af 30/11/2006, Bekendtgørelse af lov om folkeskolen (2006).
- Folkeskoleloven, Pub. L. No. LOV nr 1640 af 26/12/2013, Lov om ændring af lov om folkeskolen og forskellige andre love. (2013).
- Foucault, M. (1980). The Confession of the Flesh. In C. Gordon (Ed.), *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings, 1972–1977* (pp. 194–228). Harvester.
- Fürst, H., & Nylander, E. (2023). *The Value of Art Education Cultural Engagements at the Swedish Folk High Schools*. Palgrave Macmillan.
- Gorur, R., Landri, P., & Normand, R. (Eds.). (2024). *Rethinking Sociological Critique in Contemporary Education Reflexive Dialogue and Prospective Inquiry*. Routledge.
- Grubb, A., & Frederiksen, M. (2022). Speaking on behalf of the vulnerable? Voluntary translations of citizen needs to policy in community co-production. *Public Management Review*, 24(12), 1894–1913.
- Hansen, M. P. (2016a). Engagement mellem tillid og tvivl: Introduktion til Laurent Thévenots sociologi om engagementsregimer. In M. P. Hansen (Ed.), *Engagementsregimer*. Hans Reitzels Forlag.
- Hansen, M. P. (2016b). Non-normative critique: Foucault and pragmatic sociology as tactical re-politicization. *European Journal of Social Theory*.
- Hansen, M. P. (2019). *The moral economy of activation: Ideas, politics and policies*. Policy Press. Research in Comparative and Global Social Policy.
- Hansen, M. P. (2023). Laurent Thévenot's sociology of regimes of engagement and grammars of commonality. In R. Diaz-Bone & G. de Larquier (Eds.), *Handbook of Economics and Sociology of Conventions*. Springer Nature Switzerland.

- Hansen, M. P., Pultz, S., & Jepsen, H. (2023). Planer om et job? Et studie af arbejdsløshedsoplevelsen under coronakrisen i Danmark. *Tidsskriftet Antropologi*, 85, 83–110.
- Højlund, H., & Espersen, H. H. (2023). Frivilliges samarbejde med medarbejdere i kirken – med hvilket engagement? *Tidsskrift for Professionsstudier*, 19(36), 6073.
- Imdorf, C., & Leemann, R. J. (2023). Education and Conventions. In R. Diaz-Bone & G. de Larquier (Eds.), *Handbook of Economics and Sociology of Conventions*. Springer Nature Switzerland AG.
- Jensen, H. N., & Damsholt, T. (2023). Fra Forskningsbaseret Uddannelse til Forsknings-Undervisnings-Integration – i modeller og praksis. *Dansk Universitetspædagogisk Tidsskrift [Online]*, 18(35), 3–18.
- KL. (2015). *Læring i den åbne skole*.
- Kristensen, J. E. (2017). Skolen - en dannelsesanstalt eller en uddannelsesinstitution? *KvaN*, 108, 7–23.
- Moos, L. (2019). Fra en dannelsesdiskurs mod en læringsmålstyret diskurs. In L. Moos (Ed.), *Glidninger - "usynlige" forandringer inden for pædagogik og uddannelser* (pp. 40–65). Aarhus Univesitetsforlag.
- Pedersen, O. K. (2011). *Konkurrencestaten*. Hans Reitzel.
- Pors, J. G. (2016). Den åbne skole og det autentiske mellemrum mellem skolen og virkeligheden. *Social Kritik*, 146, 14–23.
- Regeringen. (2019). *Aftale mellem regeringen (Venstre, Liberal Alliance og Det Konservative Folkeparti), Socialdemokratiet, Dansk Folkeparti, Radikale Venstre og Socialistisk Folkeparti om Folkets skole: Faglighed, dannelse og frihed - justeringer af folkeskolen til en mere åben og fleksibel folkeskole* (30. januar 2019).
- Regeringen. (2023). Forberedt på fremtiden II Frihed og fordybelse - et kvalitetsprogram for folkeskolen.
- Ryberg, M. L. (2022). Interdisciplinarity and accountability in upper-secondary education. In T. Øland, S. Sauzet, M. L. Ryberg, & K. Lindvig (Eds.), *Configurations of Interdisciplinarity Within Education: Danish Experiences in a Global Educational Space* (pp. 45–68). Routledge. Routledge Research in International and Comparative Education.
- Ryberg, M. L. (2023a). The Benefit of the Doubt: Rethinking critique in/of scientific knowledge. *STS Encounters - DASTS Working Paper Series*, 15(2).

Ryberg, M. L. (2023b). Integrating research in teaching in a time of performance governance: Dilemmas of assessment of research-based teaching through the lens of Thévenot's pragmatic sociology. *6th Nordic STS Conference 2023*.

Ryberg, M. L., Øland, T., Sauzet, S., & Lindvig, K. (2022). Introduction: Interdisciplinarity Danish experiences in a global educational space. In T. Øland, S. Sauzet, M. L. Ryberg, & K. Lindberg (Eds.), *Configurations of Interdisciplinarity Within Education: Danish Experiences in a Global Educational Space*. Routledge.

Sarauw, L. L., Smedegaard Ernst Bengtsen, S., & Filippakou, O. (2023). The psychological turn in higher education and the new taxonomy of attitudes and emotions: Denmark as a case study. *Policy Futures in Education*, 1–20.

Sauzet, S. (2019). *Pædagogers faglighed i skolen - udspændtheder i litteratur og praksis*. Samfundslitteratur.

Silva-Castaneda L (2014) Revisiter le concept de dispositif. A partir d'un dialogue entre la sociologie

pragmatique et la pensée foucauldienne. *Revue de l'institut de Sociologie*.

Smeplass, E., Haugseth, J. F., & Schmees, J. (2024). *Understanding Plurality, Engagement, and Change in Vocational Education and Training through French Pragmatic Theory*. 1–20.

Steensen, C. I. S. (2022). Læreres kritik som empirisk genstandsfelt – fransk pragmatisk sociologi som analytisk blik på lærerarbejde og målstyring. *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, 2. <https://dpt.dk/temanumre/2022-2/laereres-kritik/>

Styrket evaluering og anvendelse af nationale test, Pub. L. No. 2005/1 LSF 101. Forslag til lov om ændring af lov om folkeskolen. (styrket evaluering og anvendelse af nationale test som pædagogisk redskab samt obligatoriske prøver m.v.) (2005).

Styrket praksisfaglighed, Pub. L. No. LOV nr 209 af 05/03/2019.

Sørensen, P. K., Hansen, M. P., Thualagant, N., & Frandsen, M. S. (2021). De la justification 30 år efter: En kortlægning af udbredelse og anvendelser. In *Sundhedsfremme og sundhedsstrategier VELNET - Nationalt Netværk for Velfærdsstudier*.

Thévenot, L. (2001). Organized complexity: Conventions of coordination and the composition of economic arrangements. *European Journal of Social Theory*, 4(4), 405–425.

Thévenot, L. (2002). Which road to follow? The moral complexity of an

“equipped” humanity. In A. Law, John; Mol (Ed.), *Complexities: Social Studies of Knowledge Practices* (pp. 53–87). Duke University Press.

Thévenot, L. (2006). *L'action au pluriel: sociologie des régimes d'engagement*. Éditions la Découverte.

Thévenot, L. (2011). Power and oppression from the perspective of the sociology of engagements: a comparison with Bourdieu's and Dewey's critical approaches to practical activities. *Irish Journal of Sociology*, 19(1), 35–67.

Thévenot, L. (2014). Enlarging Conceptions of Testing Moments and Critical Theory. In S. Simon & B. S. Turner (Eds.), *The Spirit of Luc Boltanski. Essays on the 'Pragmatic Sociology of Critique'* (pp. 245–261). Anthem Press.

Thévenot, L. (2016a). Når autoriteter udsættes for kritikens prøve - den målbaserede styrings undertrykkelsesformer. In M. P. Hansen (Ed.), *Engagementsregimer* (pp. 206–234). Hans Reitzels Forlag.

Thévenot, L. (2016b). Stort resumé af L'action au pluriel. Sociologie des régimes d'engagement. In M. P. Hansen (Ed.), *Engagementsregimer*. Hans Reitzels Forlag.

Thévenot, L. (2020). How does politics take closeness into account? Returns from Russia. *International Journal of Politics, Culture, and Society*, 33, 221–250.

Thévenot, L. (2024). Evaluation through regimes of engagement and grammars of commonality: critical tensions in community- and self-formation – an interview with Laurent Thévenot. In R. Gorur, P. Landri, & R. Normand (Eds.), *Rethinking Sociological Critique in Contemporary Education Reflexive Dialogue and Prospective Inquiry*. Routledge.

Ulriksen, L., & Nejrup, C. (2021). Balancing Time: University Students' Study Practices and Policy Perceptions of Time. *Sociological Research Online*, 26(1), 166–184.

Verger, A., Fontdevila, C., & Zancajo, A. (2016). *The Privatization of Education. A Political Economy of Global Education Reform*. Teachers College Press.

Wright, S. (2021). Danish university governance reforms: Internationalisation and de-internationalisation. *European Journal of Education*, 57(3).

Wright, S., Carney, S., Krejsler, J. B., Nielsen, G. B., & Ørberg, J. W. (2020). *Enacting the University: Danish University Reform in an Ethnographic Perspective*. Springer.